

Ἦρθανε τα Φῶ τα με τα ἔθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

Συμβολίζουν τον «καθαρισμό» της γης από τα κακά πνεύματα και την αναγέννηση

Αν τα Χριστούγεννα τα χαρακτηρίζει το αίσθημα της προσμονής για την έλευση του Θεανθρώπου και την Πρωτοχρονιά η ελπίδα για τα δώρα του νέου χρόνου, τα Φῶτα ξυπνούν αισθήματα χαράς και ιερού ξεφαντώματος. Φῶτα είναι στο κάτω κάτω...

«Η γιορτή των Φώτων εντάσσεται στις γιορτές του 13ημέρου. Αφορά ουσιαστικά την περίοδο που γιορτάζουμε από τα Χριστούγεννα μέχρι τα Φῶτα. Κατά τη διάρκεια του εορτασμού των Φώτων διασταυρώνονται ειδωλολατρικά και χριστιανικά ἔθιμα», εξηγεί ο καθηγητής λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης.

Όπως σημειώνει ο κ. Αλεξιάδης «τα Θεοφάνεια είναι από τις μεγαλύτερες γιορτές του ελληνικού εορτολογίου. Γιορτάζεται η ανάμνηση της Βάπτισης του Χριστού στον Ιορδάνη ποταμό από τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και αγιάζονται τα νερά. Την πρώτη μαρτυρία μάς τη δίνει ο Κλήμης ο Αλεξανδρεὺς στις αρχές του 3ου αιώνα. Ο Κλήμης αναφέρει ότι οι οπαδοί του αιρετικού γνωστικού βασιλείου γιόρταζαν τη βάπτισμα του Χριστού στις 6 Ιανουαρίου, γιατί πίστευαν ότι τότε γινόταν η ενσάρκωση του Θεού στον Χριστό».

«Ο λαός μας», συνεχίζει ο καθηγητής, «ονομάζει ποιητικά τα Θεοφάνεια "Φῶτα", "Ολόφωτα", "Ξέφωτα" και "Φωτόγεννα", γιατί τότε φωτίζεται ο κόσμος, αγιάζονται τα νερά

Ήρθανε τα Φώ τα με τα έθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

και εκδιώκονται τα δαιμονικά όντα. Στις εκκλησίες ψάλλεται το "Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου Σου Κύριε..." και κατόπιν κλήρος και προσκυνητές κατευθύνονται στην πλησιέστερη θάλασσα, λίμνη, πηγή, ποτάμι, δεξαμενή για το ρίξιμο του σταυρού που θα αγιάσει τα νερά.

»Αμέσως οι κολυμβητές πέφτουν στο νερό σε μian άμιλλα για το ποιος θα κατορθώσει να πιάσει πρώτος τον σταυρό τον οποίο παλαιότερα συνήθιζαν να περιφέρουν στα σπίτια τους ως νικητές και συγκέντρωναν χρήματα για λογαριασμό τους ή για κάποιο φιλανθρωπικό σκοπό. Σε ορισμένα μέρη η περιφορά του σταυρού γίνεται ακόμη και σήμερα στα σπίτια. Το έθιμο της κατάδυσης του σταυρού εξακολουθεί να γίνεται με θρησκευτική ευλάβεια και σε ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, όσες τουλάχιστον είναι κοντά σε θάλασσα, λίμνη ή ποτάμι (όπως στο Τάρπον Σπρινγκς της Φλόριντα, αλλά και στο Λονδίνο)».

Λαϊκή λατρεία και λαογραφία

Είναι εμφανές ότι ανεξαρτήτως προέλευσης τα περισσότερα έθιμα των ημερών έχουν έντονο καθαγιαστικό, εξαγνιστικό χαρακτήρα. Συμβολίζουν τον «καθαρισμό» της γης από τα κακά πνεύματα και την αναγέννηση που φέρνει ο ερχομός της νέας χρονιάς.

«Όπως έγραψε ο ακαδημαϊκός Γεώργιος Μέγας (στο κλασικό βιβλίο του "Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα Λαϊκής Λατρείας") σε ορισμένες περιοχές της δυτικής Μακεδονίας οι χωρικοί θεωρούσαν τα Φώτα ως τη μεγαλύτερη γιορτή του χρόνου, γι' αυτό πρωτοφορούσαν τα Φώτα, ρούχο, με απώτερο στόχο να "φωτιστεί" κάθε καινούριο», αναφέρει χαρακτηριστικά ο κ. Αλεξιάδης και προσθέτει:

«Αλλού πίστευαν ότι τα Φώτα δεν βαπτίζονταν μόνο τα νερά αλλά και οι άνεμοι. Όποιος άνεμος τύχαινε και φυσούσε τότε, ημέρωνε κατόπιν ή αυτός θα φύσαγε όλο τον χρόνο. Στη Σινώπη εξάλλου σταύρωναν το σπίτι, κολλούσαν δηλαδή 4 κεριά στους τοίχους του δωματίου για να φύγουν οι "έξω από εδώ". Σε άλλα μέρη, την ίδια ημέρα γίνονται και μεταμφιέσεις. Οι μεταμφιεσμένοι έχουν τρομερή όψη, φέρουν κουδούνια και περιέρχονται τους δρόμους του χωριού ή της πόλης κάνοντας εκκωφαντικούς θορύβους.

»Ο Νικόλαος Πολίτης, ο ιδρυτής της ελληνικής λαογραφικής επιστήμης, είχε πιστέψει ότι η

Ήρθανε τα Φώ τα με τα έθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

δοξασία των καλλικαντζάρων είχε πλαστεί με αφορμή τις μεταμφιέσεις αυτών ακριβώς των ημερών. Από το αίσθημα φόβου και ανησυχίας που προκαλούσαν άλλοτε οι πολλές φορές επικίνδυνα πειρακτικοί μεταμφιεσμένοι. Τη θεωρία όμως αυτή αργότερα την εγκατέλειψε ο Πολίτης. Ο ελληνικός λαός την θεωρεί μεγάλη γιορτή και την παραλληλίζει με το Πάσχα λέγοντας χαρακτηριστικά: "κάθε Φώτα και Λαμπρή"!

»Η περίοδος της εορτής των Φώτων είναι τριήμερη, ο αγιασμός, τα Θεοφάνεια και ο Αϊ Γιάννης. Η μέρα του αγιασμού όπου στην εκκλησία ψάλλεται η ακολουθία των Ωρών είναι η 5η Ιανουαρίου. Η δεύτερη μέρα είναι των Θεοφανείων. Η τρίτη ημέρα είναι η μέρα του Αϊ Γιαννιού που λέγεται "η Σύναξη του Προδρόμου" και είναι η πιο σημαντική από τις εορτές του Αγίου Ιωάννη», καταλήγει ο κ. Αλεξιάδης.

Το καλαντάρι των εθίμων

Δεν χρειάζεται τίποτε περισσότερο για να είναι η 6η και 7η Ιανουαρίου γεμάτες δρώμενα απ' άκρη σ' άκρη της Ελλάδας με τον αγιασμό των υδάτων και το «διώξιμο» των κακών πνευμάτων να έχουν τον πρώτο λόγο.

ΔΡΑΜΑ

«Γίνονται Αράπηδες δεν ντύνονται»

Μία από τις πιο ενδιαφέρουσες εθιμικές παραδόσεις αναβιώνει αυτές τις μέρες στα χωριά γύρω από την πόλη της Δράμας.

Νέοι μεταμφιέζονται φορώντας προβιές και μουτσούνες ζώων, παίρνοντας με αυτόν τον τρόπο τραγόμορφη όψη. Κουνώντας ρυθμικά τις κουδούνες που κουβαλάνε στις στολές τους επιδιώκουν να διώξουν το κακό και να φέρουν την ευκαρπία και την ευγονία. Είναι οι λεγόμενοι «Αράπηδες».

Ήρθανε τα Φώ τα με τα έθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

Το έθιμο που διαδραματίζεται στα γύρω χωριά, Μοναστηράκι, Ξηροπόταμος, Βώλακας, Πύργοι, Πετρούσσα και Καλή Βρύση διαρκεί τρεις ολόκληρες μέρες, από τις 5 έως τις 7 Ιανουαρίου.

Από το πρωί μέχρι το βράδυ κρατάει η «τελετή των Αράπηδων», ενώ μεγάλο γλέντι με χορούς και τοπικά τραγούδια στήνεται σε κάθε χωριό σε διαφορετική μέρα και ώρα.

«Οι άνθρωποι "γίνονται" Αράπηδες, δεν ντύνονται», εξηγεί ο κ. Ιωάννης Παπουτσής, πρόεδρος του Κέντρου Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ανατολικής Μακεδονίας, για να δείξει πώς οι άνθρωποι εκεί κυριολεκτικά ζουν τον ρόλο τους τις μέρες αυτές.

Το έθιμο, όπως είναι φυσικό, συγκεντρώνει πλήθος κόσμου από όλα τα μέρη της Ελλάδας. «Έρχονται από όλα τα μέρη, ακόμα και από την Κρήτη για να δουν αυτό το τελετουργικό. Οργανώνονται εκδρομές για την Δράμα» αναφέρει ο κύριος Παπουτσής.

Για την εφετινή χρονιά ο χορός των Αράπηδων στο Μοναστηράκι έχει προγραμματιστεί στις 3 το μεσημέρι της ημέρας των Θεοφανείων, ενώ παράλληλα ο Δήμος Δράμας οργανώνει εκδηλώσεις μετά την κατάδυση του Σταυρού στις πηγές της Αγίας Βαρβάρας και στην Ονειρούπολη που έχει στηθεί στον Δημοτικό Κήπο.

ΚΑΒΑΛΑ

Τα «Σάγια» και το ανάμα της φωτιάς

Στην γειτονική Νέα Καρβάλη, ανατολικά της πόλης της Καβάλας, κάθε χρόνο την παραμονή των Θεοφανίων αναβιώνουν τα «Σάγια», ένα έθιμο που τηρούνταν σε όλη την Καππαδοκία.

Το έθιμο αποτελεί μια σύνθετη τελετουργική πράξη με χορό και τραγούδι γύρω από αναμμένες πυρές που έχει ως κύριο σκοπό την ευημερία.

ΚΑΣΤΟΡΙΑ

Τα τριήμερα «ραγκουτσάρια»

Ένα από τα πιο γνωστά έθιμα των Θεοφανείων, τα «ραγκουτσάρια», αναβιώνει κάθε χρόνο στην πόλη της Καστοριάς, όπου κι εδώ οι κάτοικοι μεταμφιέζονται για να ξορκίσουν το κακό.

Φορούν μάσκες που έχουν συμβολικό χαρακτήρα και βάφονται με ζωηρά χρώματα. Περιφέρονται στους δρόμους κάνοντας θόρυβο με τα χάλκινα όργανά τους. Συνηθίζουν να «ζητιανεύουν» από τον κόσμο την ανταμοιβή τους, επειδή όπως λένε είναι το αντίτιμο για να διώξουν τα κακά πνεύματα.

Φέτος το πρόγραμμα των εκδηλώσεων έχει ως εξής: Μετά τον αγιασμό των υδάτων ο Αι Βασίλης θα μοιράσει δώρα σε όλα τα παιδιά την πόλης. Συνοδευόμενος από παραδοσιακή λαϊκή μπάντα θα προσφέρει δώρα και καστοριανό κρασί σε όσους συναντά, ξεκινώντας από την πλατεία Δαβάκη και διασχίζοντας την οδό Μητροπόλεως.

Στο Δημαρχιακό Μέγαρο - στις 16:00 - θα γίνει η έναρξη του καρναβαλιού με τη συνοδεία, ως είθισται, χάλκινων οργάνων. Το «μπουλούκι» θα κατευθυνθεί από την οδό Μητροπόλεως στην πλατεία Ομονοίας.

Από αυτή τη στιγμή και μετά θα ξεχυθούν όλοι στους δρόμους και τα σοκάκια της πόλης, με ζωντανή μουσική από λαϊκές ορχήστρες σε καστοριανούς παραδοσιακούς ρυθμούς και ξέφρενο αδιάκοπο χορό.

Το μεσημέρι της επόμενης ημέρας το σκηνικό θα επαναληφθεί σε ακόμη πιο έντονο ρυθμό. Επιπλέον τα «μπουλούκια» από μικρούς και μεγάλους θα επισκέπτονται φιλικά σπίτια και σπίτια εορταζόντων που είναι ανοιχτά στις απρόσμενες επισκέψεις των μεταμφιεσμένων.

Ήρθανε τα Φώ τα με τα έθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

Οι εορταστικές εκδηλώσεις θα φθάσουν στην κορύφωσή τους την 8η Ιανουαρίου με τη μεγάλη παρέλαση στην οδό Μητροπόλεως (Τσαρσί) στη 13:00. Από το Δημαρχιακό Μέγαρο, στην οδό Μητροπόλεως και μέσω της πλατείας Ομονοίας, οι παρέες θα καταλήξουν στο «Ντολτσό» και την πλατεία του.

ΕΡΜΙΟΝΗ

«Γιάλα - γιάλα» από σοκάκι σε σοκάκι

«Στη θάλασσα θα πέσω καλέ, βαθιά στα κύματα, να πιάσω την ποδιά σου με τα κεντήματα, γιάλα-γιάλα.

Αν είσαι κι αν δεν είσαι του Δήμαρχου τσουπί, εγώ θα σε φιλήσω κι ας πάω φυλακή, γιάλα-γιάλα».

Το διάσημο «γιάλα - γιάλα» αναβιώνει στην Ερμιόνη της Αργολίδας πάνω από 50 χρόνια. Ανάλογα έθιμα επιβιώνουν και σε πολλά ψαροχώρια της περιοχής, όπως στο Πόρτο Χέλι και την Κοιλάδα.

Τα ξημερώματα των Φώτων, τα αγόρια που πρόκειται τη νέα χρονιά να παρουσιαστούν στο στρατό, συγκεντρώνονται, γευματίζουν όλοι μαζί και έπειτα γυρνούν σε όλα τα σπίτια της περιοχής από σοκάκι σε σοκάκι. Τα παιδιά φορούν παραδοσιακές ναυτικές φορεσιές και τραγουδούν το «γιάλα - γιάλα».

Την παραμονή των Φώτων οι κάτοικοι στολίζουν της βάρκες τους με φοίνικες, νεραντζιές και μυρτιές. Την 6η Ιανουαρίου τις δένουν τους στο λιμάνι όπου τελείται, όπως σε εκατοντάδες περιοχές της χώρας, το καθιερωμένο έθιμο της βουτιάς των νέων (αλλά καμιά φορά και των μεγάλων) στη θάλασσα για να πιάσουν το Σταυρό.

ΛΕΥΚΑΔΑ

Πορτοκάλια ευλογημένα από τη θάλασσα

Ἦρθανε τα Φῶ τα με τα ἔθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

Στην Λευκάδα τηρείται κάθε χρόνο τέτοιες μέρες το ἔθιμο «των πορτοκαλιών». Οι πιστοὶ βουτοῦν στη θάλασσα τα πορτοκάλια που κρατοῦν στα χέρια τους και τα οποία εἶναι δεμένα μεταξύ τους με σπάγκο.

Ὑστερα τα παίρνουν στο σπίτι τους για ευλογία και αφήνουν ἓνα ἀπὸ αὐτά για ἓνα ολόκληρο χρόνο στα εικονίσματα του σπιτιοῦ χωρίς να μουχλιάζει.

Πριν την τελετὴ της κατάδυσης του Τιμίου Σταυροῦ, ρίχνουν στη θάλασσα τα παλιά πορτοκάλια.

ΛΕΣΒΟΣ

Οι βουτηχτάδες και η νεροκολοκύθα

Σε ἄλλα νησιά, ὅπως τη Λέσβο, την ὥρα που πέφτουν στη θάλασσα οι βουτηχτάδες για να πιάσουν τον Σταυρό οι γυναῖκες παίρνουν με μια νεροκολοκύθα νερό ἀπὸ 40... κύματα. Ἐπειτα με βαμβάκι που βουτοῦν σ' αὐτό καθαρίζουν τα εικονίσματα - χωρίς να μιλούν κατὰ τη διάρκεια της διαδικασίας - και στη συνέχεια ρίχνουν το νερό σε μέρος «που δεν πατιέται» (σε χωνευτήρι εκκλησίας).

Στα Δωδεκάνησα πάλι, κυρίως στη Σύμη και την Κάλυμνο, ὅσοι βουτοῦν να πιάσουν το Σταυρό στα κρῦα νερά της θάλασσας, ἔχουν ως στόχο τους να κρατήσουν ὅσο περισσότερο μπορούν την ἀνάσα τους για να μείνουν ὅσο το δυνατόν πιο πολὺ κάτω ἀπὸ το κρῦο νερό.

Ὅση ὥρα διαρκεῖ η παγωμένη βουτιά, οι ψαράδες των νησιῶν με τις βάρκες τους, σχηματίζουν ἓναν προστατευτικὸ κλοιὸ γύρω τους, μιας και θεωροῦνται οι τυχεροὶ της νέας χρονιάς που μόλις μπήκε.

Ήρθανε τα Φώ τα με τα έθιμά τους

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Παρασκευή, 06 Ιανουάριος 2012 20:14

Ειρήνη Μαππά
Γεωργία Μισεμικέ

ΠΗΓΗ: εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 5-1-2012